

Mezopotámia esete a „takríti keresztapával”

Száz évvel ezelőtt hiába kerestük volna Irakot a korabeli térképeken: a hajdani Mezopotámia területén, az Oszmán Birodalom legkeletibb vilajeteiből megalkotott ország az első világháború utáni hatalmi osztozkodásnak köszönheti létét és ma is érvényes határait. Szíria és Libanon francia, míg Palesztina, Transzjordánia és Irak brit mandátumterületként (gyakorlatilag gyarmatként) került kialakításra 1920 táján.

Az akkoriban feltárt olajkincsek és az Indiával való szárazföldi összeköttetés igen fontossá tette Irakot London számára, amely függetlenségének 1932-es elnyerése ellenére az ötvenes évekig brit érdekszférának számított. A stratégiai megfontolások természetesen a legcsekélyebb mértékben sem vették figyelembe az etnikai-vallási határokat, Irakkal egy mesterségesen heterogén állam jött létre: a lakosság 60-65%-a az iszlám síita irányzatához tartozik, 35-40%-nyi szunnita népességének nagyjából felét pedig az összlakosság egyötödét adó és a szemita araboktól merőben eltérő, perzsa eredetű kultúrájú kurdok teszik ki. Ezek után talán nem meglepő, hogy a brit gyarmati hatalom a lakosság töredékét adó szunnita arabok törzsi arisztokráciáját helyezte hatalmi pozícióba, és még „külsős” uralkodóházzal is gondoskodott az arabiai félsziget déli részéről származó Hasemiták személyében (akik a jordán trón révén a mai napig is fontos szerepet játszanak a közel-keleti politikában).

A monarchiával Irakban 1958-

ban katonai puccs végzett a szó szoros értelmében, a királyi családot ugyanis a helyi szokások szerint csaknem teljesen kiirtották. A 60-as években – a kelet-európai testvérpártok hathatós támogatásával – az Arab Újjászületés Szocialista Pártja (Baath) nevű pánarab mozgalom ragadta magához a hatalmat, amelynek meghatározó emberévé az 1979-től formálisan is államelnökké lett Szaddám Huszein vált. Regnálását a nyolc évig tartó irak–iráni háború ki-robbantásával kezdte, amely 1988-ban mérhető területi nyereség nélkül, ám a két oldalon összesen egymillió halott elkönnyelésével ért véget. Az ország infrastruktúrája azonban az 1990-es Sivatagi Vihar hadművelet után rombadőlt, gazdasága és népessége azóta is szankciók alatt nyög. Felvetődik a kérdés: hogyan lehet ilyen „sikerosorozat” után még mindig hatalmon Szaddám Huszein?

A Baath-ranglétra grádicsain végiglépelve Szaddám a karrierjét a mozgalom egyszerű orgyilkosaként kezdte, majd képességeit bizonyítva a biztonsági szolgálatokban szerzett hatalmi tapasztalatokat. Politikai hitvallása nem túl bonyolult; amint azt állítólag egyszer egy emberének kifejtette: „Beszélj arról, hogy tenni fogsz valamit, miközben perzse telje-

Belső bizalmi emberei szinte kizárólag szülőföldjéről, a Takrít városka környékén élő al Bu Nasir törzsből valók, a legfontosabb testőralakulatokat két fia irányítja

sen mások a szándékaid. Aztán se ne azt tedd, amit mondtál, se ne azt, ami-re gondoltál.” Az iraki diktátor bázisát egyes, nemzeti alapon családjával is rokonságban álló szunnita arab törzsek vezetése, a Baath-pártapparátus tagjai és a katonai-titkosszolgálati komplexum kulcselemei adják. Ural-

mát a biztonsági szolgálatok és testőralakulatok többszintű hálózata vigyázza, amelyek egymást is ellenőrzik az esetleges puccskísérletek megakadályozása érdekében. Belső bizalmi emberei szinte kizárólag szülőföldjéről, a Takrít városka környékén élő al Bu Nasir törzsből valók, a legfontosabb testőralakulatokat két fia irányítja. Elemzők szerint Szaddám hatalmon maradásának kulcsa a bázisához fűződő, archaikus nemzeti jellegű magán hordozó viszonya. Az arab törzsi hagyományban óriási jelentősége van a saraf (méltóság, arc) megőrzésének és az ezzel összefüggő erőkul-tusznak: ha a vezér gyengének és megalkuvónak tűnik, alkalmatlanná válik a vezetésre. Sokan úgy vélik, innen az a hihetetlen agresszivitás, amellyel Huszein dominálni kívánja a konfrontációkat. Jól demonstrálta ezt az 1988-ban többek között vegyifegyverekkel véghezvitt kíméletlen leszámolója a fellázadt kurdokkal csakúgy, mint az 1991-es felkelés során az ún. mocsári (sífta) arabok elleni hadjárata.

Nem mehetünk el szó nélkül Szaddámnak a tömegpusztító fegyverekhez való megrögzött ragaszkodása mellett, hiszen a jelenlegi konfliktusnak is ez a gyújtópontja. Vegyi és biológiai kapacitásokkal Irak évtizedek óta bizonyítottan rendelkezik, a nukleáris küszöböt viszont még nem sikerült elérnie. Ennek megvalósulása esetén Huszein ellensúlyozhatná az USA-nak a hagyományos fegyverzet terén fennálló regionális erőfölényét, vitathatatlanul tenné vezető szerepét az arab világban és sokszorosára emelkedhetne zsarolási potenciálja térségbeli hagyományos ellenségeivel (Izrael, Iran, Szaúd-Arábia) szemben. Nem véletlen tehát, hogy húsz évvel ezelőtt izraeli repülőgépek egyszer már rajtaütésszerűen leromboltak egy iraki atomerőművet, ahol akkori hírek szerint előrehaladott álla-

potban volt az „arab bomba” kifejlesztése. Jelenleg ellentmondásos értesüléseink vannak e téren, bár afelől kétség nem lehet, hogy Szaddám nem tett le céljáról. Kérdés azonban, hogy a belső hatalmi harcokban zseniálisan mozgó, ám a diplomácia porcelánboltjában elefántként közlekedő iraki diktátor ki tudja-e kerülni az igencsak elszántnak tűnő Bush-adminisztrációt. – BOZÓTHARCOS

Irak arzenálja

Semmi nem utal arra, hogy Irak – bár gyártását megpróbálta – rendelkezne atomfegyverrel – áll az ENSZ iraki fegyverzetellenőreinek 1999. márciusi jelentésében, amit a Le Monde című francia napilap hozott nyilvánosságra szeptember 13-án. A jelentés leszögezi, hogy 1994 végén az utolsó, nukleáris eszköz gyártására alkalmas berendezést is elszállították az országból. Felhívja a figyelmet arra, hogy a Huszein-rezsim legnagyobb vegyifegyvergyártó üzemét bezárták és több mint 600 tonna vegyifegyvergyártásra alkalmas adalékanyagot semmisítettek meg: az ENSZ-tisztviselők azonban nem találtak nyomát az Öböl-háború során „eltűnt”, rendkívül veszélyesnek nyilvánított 500 darab R-400-as bombának. A dokumentum ugyanakkor rámutat arra is, hogy Iraknak 1995-ig sikerült eltitkolnia biológiai fegyver-programját, ám ezután 22 tonnányi alapanyagot foglaltak le a szakemberek. „Bár néhány elem még homályban maradt, az iraki tiltott fegyverkezési programok nagy részét sikerült megsemmisíteni” – összegezz egy párizsi napilap által idézett ENSZ-dokumentum. – L. L.